Neuvotteleva virkamies
Eva Aalto

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan vastinepyyntö 21.10.2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kansaneläkelain ja Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta sekä eräiksi muiksi laeiksi (HE 125/2024 vp)

Sosiaali- ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä vastinetta otsikossa mainitusta hallituksen esityksestä saamiensa asiantuntijalausuntojen johdosta, mukaan lukien perustuslakivaliokunnan lausunto (PeVL 41/2024 vp).

Sosiaali- ja terveysministeriö esittää vastineenaan seuraavaa:

Vuonna 2009 tai sen jälkeen syntyneiden nuorten näkökulmasta on heikennys, että he eivät voi alle 18-vuotiaina saada kansaneläkettä, takuueläkettä, Kansaneläkelaitoksen kuntoutusrahaetuuksia ja sairauspäivärahaa. Muutokset ovat kuitenkin perusteltuja, ottaen huomioon toteutunut yhteiskunnallinen kehitys, erityisesti oppivelvollisuuden keston pidentäminen. Alaikäisten nuorten tosiasialliset mahdollisuudet elättää itseään työskentelemällä ovat – heidän yksilöllisestä terveydentilastaan riippumatta – nykyisin rajalliset, ja vanhempien elatusvelvollisuus jatkuu siihen asti, kunnes nuori täyttää 18 vuotta. Muutokset lisäisivät perusturvan maksamisen johdonmukaisuutta.

Useissa lausunnoissa nostetaan erityisesti esiin huoli kuntoutusrahaetuuksien ikärajan nostamisen vaikutuksista. Muutoksen pelätään vaikuttavan heikentävästi kuntoutumiseen, toisen asteen tutkinnon suorittamiseen, myöhempään työllistymiseen sekä itsenäistymiseen ja osallisuuteen niillä nuorilla, jotka ilman lainmuutosta olisivat voineet saada kuntoutusrahaa. Seurantatutkimukset ja etuudensaajille tehty kysely viittaavat siihen, että kuntoutusrahan maksaminen on tukenut etuudensaajien opiskelua ja kuntoutumista. Alaikäiselle maksettava rahallinen tuki ei kuitenkaan ole ainoa – eikä välttämättä tehokkain – keino tukea nuorten koulutuksesta suoriutumista, kuntoutumista, osallistumista yhteiskuntaan tai tulevaa työllistymistä. Nuoren opiskeluun liittyviin haasteisiin voidaan puuttua mm. oppilaitosten yksilöllisellä tuella sekä sosiaali- ja terveydenhuollon keinoin. Kun muutoksen vaikutusta nuorten koulutuksen keskeytymisen ja syrjäytymisen riskiin arvioidaan, on otettava huomioon nämä mahdollisuudet vaikuttaa samoihin riskeihin. Ottaen hu-omioon oppivelvollisuuden laajentuminen, kuntoutusrahalle erillisenä opiskelun rahallisena kannustimena ei katsota olevan entisiä perusteita. Muilta osin sosiaali- ja terveysministeriö viittaa esityksen vaikutusten arvioinnin osalta hallituksen esityksessä esitettyihin arvioihin ja näkökohtiin.

Lausunnoissa esitetään myös, että opinnoissaan erityistä tukea tarvitsevien nuorten – ja erityisesti muualla kuin perheensä kotipaikkakunnalla opiskelevien nuorten – mahdollisuuksia saada taloudellista tukea opiskeluun voitaisiin jatkossa parantaa opintukijärjestelmää, koulumatkatukea sekä opintojen edistymisen seurantaa ja tukea kehittämällä. Nämä kysymykset kuuluvat opetus- ja kulttuuriministeriön vastuulle.

Eräissä lausunnoissa tuodaan esiin näkemys siitä, että sairausvakuutuksen päivärahamaksun alaikärajaa tulisi nostaa 16 vuodesta 18 vuoteen, jotta sääntely vastaisi vakuutusperiaatetta ja alaikäisen henkilön asema määräytyisi johdonmukaisemmin. Käsiteltävän esityksen valmisteluaikataulu ei ole mahdollistanut tämän kysymyksen selvittämistä. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo, että ei ole estettä tarkastella tarkoitettua ikärajaa erikseen myöhemmin. Sosiaali- ja terveysministeriö toteaa lisäksi, että sairausvakuutuksen päivärahamaksulla rahoitetaan myös sellaisia etuuksia, joita alaikäinen henkilö voi saada (vanhempainpäivärahoja ja työterveyshuollon korvauksia). Näiden osalta hän edelleen voi hyötyä päivärahamaksun maksamisesta. Päivärahamaksua ei toisaalta peritä vakuutetulta, jonka vuotuisen palkka- ja työtulon yhteismäärä alittaa 16 499 euroa (vuoden 2024 tasossa), joten vain osa alle 18-vuotiaana työskentelevistä tosiasiassa maksaa kyseisen maksun.

Neuvotteleva virkamies
Eva Aalto

Yhdessä lausunnossa viitataan siihen, että työttömyysetuutta voidaan maksaa 17 vuotta täyttäneelle henkilölle, joka on hyväksytysti suorittanut oppivelvollisuutensa ja nostetaan esiin kysymys siitä, miksi samaa periaatetta ei noudateta sairauspäivärahan maksamisen osalta. Sosiaali- ja terveysministeriö ei näe estettä asian myöhemmälle selvittämiselle. Koska kuitenkin kyse on sairauspäivärahan yhdestä keskeisimmästä myöntämisen edellytyksestä eli työkyvyttömyydestä, tätä koskevan lainsäädännön valmistelu vaatisi huolellista harkintaa ja valmisteluaikaa.

Kansaneläkelaitos toteaa lausunnossaan, että myös kansaneläkelain 66 §:ään ja takuueläkkeestä annetun lain 17 §:ään sisältyvän 16 vuoden ikärajan muuttamista tulisi arvioida. Kyseisten säännösten mukaan etuudensaajan vankeusrangaistuksen vuoksi keskeytetty etuus tai osa siitä voidaan maksaa toimeentulon turvaamiseksi etuudensaajan avio- tai avopuolisolle ja alle 16-vuotiaille lapsille. Sosiaali- ja terveysministeriö katsoo kyseisten säännösten myöhemmän arvioinnin olevan tarpeen. Toimeentulotuesta annetun lain 2 a §:ään sisältyvää ikärajaa tullaan niin ikään arvioimaan kyseistä lakia muutettaessa.

Vammaisetuuksien taso säilyisi entisenä. Alle 18-vuotiaat nuoret kuuluisivat jatkossa lapsen vammaistuen piiriin, joka on tasoltaan eläkettä saavan hoitotukea korkeampi etuus. Ne alaikäiset nuoret, jotka ilman lainmuutosta olisivat voineet olla oikeutettuja kansan- ja takuueläkkeeseen sekä eläkettä saavan hoitotukeen, saisivat näin ollen alaikäisinä aiempaa suurempaa vammaisetuutta, mikä osaltaan kompensoisi eläkkeiden poisjääntiä.

Vammaisetuuksien myöntäminen perustuu voimassa olevan lain mukaan aina yksilölliseen arvioon laissa säädettyjen myöntämisperusteiden täyttymisestä, kuten hallituksen esityksessä on todettu. Näin olisi myös jatkossa. Kansaneläkelaitos tekee lakia soveltaessaan aina yksilöllisen arvion saamansa lääketieteellisen ja muun selvityksen pohjalta. Kuten hallituksen esityksessä todetaan, on kuitenkin mahdollista, että 16–17-vuotiaan nuoren kohdalla sairauteen, vikaan tai vammaan liittyvästä hoidosta, huolenpidosta ja kuntoutuksesta aiheutuva rasitus ja sidonnaisuus verrattuna vastaavan ikäiseen terveeseen lapseen, mikä lain mukaan on lapsen vammaistuen myöntämisen edellytyksenä, muodostuvat vähäisemmiksi kuin samalla lapsella nuorempana. Hallituksen esityksessä mainitaan esimerkkeinä eräitä sairauksia, joissa näin tyypillisesti saattaa olla, mikä ei kuitenkaan sulje pois hakemuksen ja siihen liittyvän selvityksen yksilöllistä arviointia.